

הרב אריה כץ

'שלושה שותפים' – האם הוכחה לייחוס הוולד בתרומת ביצית?

שאלה

כידוע, במקרים שבהם אישה אחת אחראית על המטען הגנטי - הביצית, ואישה אחרת הרה ויולדת את הוולד, נחלקו הפוסקים מי נחשבת אימו - בעלת הביצית או זו שמרחמה יצא הוולד. לכאורה יש הוכחה גמורה שבעלת הביצית שנתנה את המטען הגנטי היא האימא ההלכתית, מהסוגיה (במסכת נידה לא ע"א) שמונה מה נותן כל אחד מבין שלושת השותפים שבאדם:

תנו רבנן: שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן, שממנו עצמות וגידים וצפרנים, ומוח שבראשו, ולובן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות, ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוך רגלים, ובינה והשכל. אם כן, לכאורה ראייה מכאן שהגנטיקה היא זו שקובעת, שהרי את התכונות הפיזיות של הוולד - עור, בשר וכו' - קובע המטען הגנטי שמגיע מהאישה באמצעות הביצית. האם אין כאן הוכחה שאין עליה תשובה?

תשובה

חשוב להבהיר שאי אפשר לפרש את הברייתא הנ"ל כפשוטה, שמדובר בהסבר מציאותי. היום אנחנו יודעים שהמטען הגנטי של האדם מגיע מחציתו מהאם ומחציתו מהאב, והשילוב של שניהם ביחד אחראי לכל אחד מהחלקים בגוף, כלומר אין המדובר בחלקים מסוימים שהגיעו מהאם וחלקים אחרים שהגיעו מהאב. כך, למשל, סוג הדם של הוולד תלוי הן בסוג הדם של האם הן בסוג הדם של האב,¹ ובניגוד למוכן לכאורה מדברי הברייתא שהאדם מגיע אך ורק מהאם. אכן היו פוסקים שטענו שאי אפשר להסתמך על בדיקות דם או בדיקות רקמות לשם הוכחת אבהות, שכן הסתמכות כזו סותרת את דברי חז"ל דלעיל.² על טענה זו ענה הרב שלמה זלמן אויערבאך³ שיש לומר שדברי

1. ישנם ארבעה סוגי דם: O, AB, B, A. B-1 נחשבים דומיננטיים, ו-O - רצסיבי (נסוג), דהיינו: מי שיש לו סוג דם A קיבל מאחד מהוריו A ומהשני A או O (והוא מעביר הלאה לכל אחד מצאצאיו את אחד הסוגים שקיבל מהוריו); מי שיש לו סוג דם B קיבל מאחד מהוריו B ומהשני B או O; מי שיש לו AB קיבל מאחד מהוריו A ומהשני B, ומי שיש לו O קיבל משני הוריו O.

2. ראה שו"ת ציץ אליעזר, חי"ג סי' קד.

חז"ל באותה ברייתא אינם כפשוטם כל כך. נראה שכוונתו לומר שהברייתא הנ"ל מטרתה להביע רעיון מסוים, והוא שכל אחד מהשותפים אחראי על יצירת האדם, אולם אין כאן אמירה ברורה ומוחלטת מהו חלקו של כל שותף ושותף. אומנם לענ"ד, גם אם נפרש את דברי חז"ל כפשוטם ממש, יש מקום לומר שאדרבה, רואים שחז"ל תפסו שדווקא ההיריון והלידה הם שיוצרים לדעתם את האימהות, ולא הביצית, ונבאר הדברים:

בדברי חז"ל מצויות כמה פעמים התייחסויות ללובן אצל האישה לעומת האודם אצל האישה. כך למשל, בסוגיית אנדרוגינוס (ביכורים פרק ד), נאמר: 'כיצד שוה לאנשים? מטמא בלובן כאנשים... כיצד שוה לנשים? מטמא באודם כנשים'. הר"ש למשנה שם פירש שלובן מכוון לטומאת זיבה אצל אנשים, ואודם מכוון לטומאת נידה אצל נשים, דהיינו לובן האמור באיש הוא שכבת הזרע, שהיא לבנה, ואילו אודם האמור באישה הוא דם הנידה, שהוא אדום. יוצא מכאן שכשחז"ל אמרו שהאיש נותן את הלובן והאישה את האודם, הם הורו לנו שהתורשה אצל האישה עוברת דרך הזרע, אבל אצל האישה היא אינה עוברת דרך הביצית, אלא דרך דם הנידה שמקורו ברירת הרחם, שאחראית בזמן ההיריון לסיפוק מזונו של הוולד ולכל חיותו והתפתחותו שם.

אומנם יש מקום לבוא ולדחות את הדברים הללו בטענה שבסופו של דבר חז"ל התייחסו לנתינת החומר מאת האם ולא לסיפוק המזון ולגידול הוולד. בתקופת חז"ל הסברה הייתה שהחומר ניתן דרך דם הרחם. כיום אנו יודעים שהביצית נותנת את החומר, וממילא הולכים אחריה, אלא שמכיוון שאיננו יודעים לומר מה מבחינתם היה העיקר כאן - מתן החומר או העובדה שלאודם יש תפקיד בהתפתחות הוולד, ממילא יש לומר שאין מכאן ראיה לפשוט את הספק מהו הדבר שיוצר את האימהות - הביצית או הרחם.

עוד יש מקום לבוא ולדחות את הראיה מדברי חז"ל הנ"ל בכך שדבריהם עוסקים במציאות רגילה, שבה אין חילוק בין בעלת המטען הגנטי לבין נושאת ההיריון. חז"ל רצו להביע מסר שמובע דרך ניגוד: נתינת החומר מאת ההורים אל מול נתינת החיים מאת הקב"ה, ולא עסקו כלל בגדרי יוחסין. ממילא נראה שאין להביא ראיה מאותה סוגיה למחלוקת הפוסקים בשאלה מה קובע את האימהות.

3. דברי הגרשז"א הובאו בנשמת אברהם, אבה"ע סי' ד עמ' סז.